

Edidit JANA NECHUTOVÁ

**M. MARTINI DE PRAGA
UTRUM CIRCUMSCRIPTA SIMONIA**

**QUAESTIO DISPUTATIONIS DE QUOLIBET PRAGAE ANNO 1416
HABITAE**

Praefatio

Quaestionem „Utrum circumscripta simonia“, quam primum nunc editam lectori in paginis sequentibus proponendam esse statuimus, Magister Martinus de Praga in disputatione de quolibet Universitatis Pragensis a M. Simone de Tišnov anno 1416 habita egit. In hac oratione M. Martinus de re gravissima in civitate eorundem temporum de reservationibus scilicet papalibus, disserit, demonstrans reservationes primorum fructuum simoniae esse. Quae iudiciorum severitas, rei publicae causa adhibita, necnon et Johannis Wyclifi tractatus „De simonia“ loci, quibus M. Martinus in oratione sua usus est, cum habitu totius disputationis de quolibet anno 1416 actae valde congruunt.

*

Textum quaestionis nostrae in codice Bibliothecae Universitatis Pragensis IV F 25, fol. 154r—157r, scriptum invenimus, quem codicem unicum in hac editione secuti sumus.

Předmluva

Kvestie M. Martina Kunšova z Prahy „Utrum circumscripta simonia“ byla přednesena na kvodlibetu M. Šimona z Tišnova r. 1416.¹ Pramenem našich znalostí o tomto universitním aktu jsou jednak přípravná akta kvodlibetářova, zachovaná (spolu s přípravou kvodlibetu Husova) v kodexu knihovny Národního musea v Praze, sign. V C 42 (fol. 55r—168v), jednak několik porůznu zachovaných kvestií. Kolem Šimonova kvodlibetu vzniklo více různých nejasností, a s konečnou platností vyřešil jeho problém až B. Ryba.² Víme, že se při této disputaci probíraly aktuální problémy, jak je toho dokladem náš text, ale také ovšem vystoupení M. Petra z Benešova s otázkou „Utrum pro reformanda in ecclesia“ nebo protiutrakvistická kvestie „Utrum probari potest“.

¹ Kvodlibet nejnověji popsal J. Kejš, *Kvodlibetní disputace na pražské universitě*, Praha 1971, zvl. str. 97—100.

² Kvodlibet Šimona z Tišnova, *Listy filologické* 1948, str. 177—186.

Martinova kvestie z Tišnovova kvodlibetu je zde vydávána tiskem po prvé. Hlubší pozornost věnoval jejímu obsahu zatím právní historik J. Kejř, který ve své publikaci *Stát, církev a společnost v disputacích na Karlově universitě v době Husově a husitské³* píše: „Otázka se dotýká velmi palčivého problému pro hospodářský život. M. Martin řešil otázku odpovědí zápornou... Vyjasniv pojmy, které budou v questii obsaženy, vyvodil M. Martin své závěry, že ten kdo nepracuje, nemá ani jíst (2. Tess. 3,10). Veškeré důchody beneficia totiž mají náležet tomu, kdo skutečně úřad zastává, a proto k nim nemá právo ani papež ani osoba jiná, neboť neslouží bohu a církvi způsobem odpovídajícím hodnotě plodů. Původ instituce reservace fructuum je prý od papeže Jana XXII. a autor se rozhorluje nad tím, jak bedlivě jsou tyto předpisy zachovávány, ač se příčí zásadě Písma, vyjádřeně v evangeliu Matoušově — Dejte zadarmo! Kdo tedy udělí duchovní moc za časný zisk, proviní se proti tomuto příkazu Kristovu, a tudíž je stejným způsobem vinen i papež, jenž udělí beneficium vyhradiv si užítky prvního roku. Papeži sice přísluší obsazování beneficií vhodnými osobami, ne však právo na první plody. V závěru odmítl M. Martin pravost otázky a dovolil, že vyhrazení prvních plodů je svatokupectvím, a ti, kdož se ho dopouštějí, jsou svatokupci. — Z obsahu kvestie je vidět, že M. Martin sice rozhodně odmítl papežovo právo na užítky prvního roku z beneficií, která udělí, nicméně nepopřel právo duchovních na důchody plynoucí z beneficií a tím všeobecně na světské statky, ani papežovo právo ustanovovat vhodné kandidáty do církevních úřadů. Ovšem otázka byla položena tak, že se jednalo pouze o právo brát první plody a nikoli o církevní jmění všeobecně, takže M. Martin omeziv se na přesnou odpověď svůj uložený úkol bezvadně splnil. I v té podobě, jak je questie napsána, je výmluvným dokladem protipapežské tendence při Tišnovově kvodlibetu“.

Uvedli jsme zde delší úryvek z Kejřova výkladu, neboť je zde přehledně a úplně podán obsah naší kvestie a její charakteristika. Je z ní patrné, že Martinovo vystoupení není důsledně radikální. Stalo by se to ještě zřejmějším, kdybychom srovnali kvestii s Viklefovým traktátem *De simonia*, na němž, jak ukázal F. M. Bartoš,⁴ jsou závislé teze k naší kvestii v kvodlibetářově příručce. Zatímco se Martin omezuje na odmítnutí papežských rezervací, Viklef v odpovídající kapitole traktátu *De simonia*⁵ (c. 5. s kvestií „Sed dubitatur ulterius, si licet pape sibi reservando primos fructus distribuere generaliter beneficia regnorum“) kritizuje kuriální svatokupectví v daleko širším rozsahu a vyzývá světskou moc k nápravě kněžských zlořádů. Na druhé straně však již sama volba tématu pro tuto otázku, tématu explicitně viklefského, dosvědčuje — spolu např. s vystoupením M. Petra z Benešova, které bylo uvedeno jako obhajoba Viklefova článku o desátcích — pokrokovou tendenci kvodlibetní diskuse.

K práci na edici tohoto textu jsem vyšla z údajů J. Kejře v dokumentačním oddíle jeho publikace „Kvodlibetní disputace na pražské universitě“⁶. Její záznam zní takto:

„Fol. 67—78b (tzn. teze v kvodlibetářově příručce — rukopis knihovny Národního muzea V C 42)

³ Praha 1964, str. 21—22; na str. 22 v poznámkách cituje *Kejř* několik míst z naší kvestie.

⁴ *Nové světle do Husova rektorátu, Jihočeský sborník historický 1938*, str. 6, pozn. 18; v tomto článku *Bartoš* ukazuje vůbec závislost celé kvodlibetářovy přípravy na Viklefovi.

⁵ *Vydali Herzberg-Fränkel a M. H. Dziewicki*, London 1898.

⁶ Str. 151.

Utrum circumscripta symonia potest summus Romanus pontifex reservando sibi primos fructus distribuere generaliter beneficia regnorum.

1. Autor: Martin z Prahy

2. Rukopis: IV F 25, fol. 154a—157a“

Text je tedy zachován v jediném rukopise, v kodexu pražské Universitní knihovny. Podle něho jsem kvestii připravila k vydání, přičemž jsem respektovala obvyklé ediční zásady a pravidla pro transkripci latinských rukopisných textů.

154r

M. Martini de Praga

**Utrum circumscripta simonia potest summus Romanus pontifex
reservando sibi primos fructus
distribuere generaliter beneficia regnorum**

Noto 1°, quod questio duo implicat: 1^m est, quod papa potest sibi reservare primos fructus beneficiorum per regna existentium, 2^m est, quod papa potest generaliter distribuere beneficia regnorum. Et tunc queritur questio, utrum Romanus pontifex potest illa duo facere circumscripta simonia, id est non committendo symoniam. 5

Pro istis notato ulterius, quod symonia est inordinata volicio spiritualia pro temporalibus conmutandi. Dicitur autem symonia a Symone, qui primus in Nova Lege expressit inordinatam volicionem, volens conmutare pecuniam pro potestate inponendi manus hominibus, mediante qua homines Spiritum sanctum acciperent et ipse Symon plurem pecuniam acceptaret. Unde ex tali avaricie desiderio dixit Actis VIII ad apostolos: „Accipite¹ pecuniam et date michi hanc potestatem, ut cuicumque manus inposuero, accipiat Spiritum sanctum.“ Et quamvis illam conmutationem actualiter non fecerit, cum potestatem illam non acceperit renitentibus apostolis, tamen grande commisit flagicium, pro quo, si non egit penitentiam, est dampnatus. Unde ad detestacionem et ostensionem tanti flagicii ipsi Symoni dixit Petrus: „Utique² age penitentiam de hac nequicia tua, si forte remittatur tibi hec cogitacio cordis tui.“ 10 15 20

Quia ergo Symon primo et notabiliter in Lege gracie avare mercari cupiens ex potestate, quam obtinere intenderat circa donum Spiritus sancti, gravem commisit nequiciam, ordinem Spiritus sancti volens irrumpere, ideo illa heresis vel nequicia ab ipso Symone vulgatum nomen obtinuit symonia, quamvis proprie est nequicia 25 volentis inordinate conmutare temporale comodum pro gracia Spiritus sancti, sed generaliter comprehendit nequiciam tam inordinate volentis conmutare temporale comodum pro dono spirituali quam econtra. Nam et ipse Symon primum voluit conmutare pecuniam illicite pro potestate inponendi manus, ut consequenter 30 illam spiritualem gratiam pro temporali comodo conmutaret. Et hinc comprehendit | symonia nequiciam Roboam, Balam, Gezy, Iude et Symonis et omnium, qui illorum aliquid in mercacione huiusmodi (. . . .) antur; illi enim sunt imitationis filii dictorum patrum. Unde de quolibet humano filio est illa peticio sive inprecacio Psalmi 108¹: „In memoriam³ redeat iniquitas patrum eius in conspectu Domini,

¹ Act. 8, 19

² Act. 8, 22

³ Ps. 108, 14—15

et peccatum eius non deleatur. Fiant contra Dominum semper et dispareat de terra memoria eorum.“ 35

Noto 3°, quod summus Romanus pontifex in proposito idem est convertibiliter quod Romanus episcopus vel pontifex, qui debet esse precipuus minister Ihesu Cristi et Romane ecclesie in sacerdotali officio bene vivens, docens Romanum populum verbo et opere vivere secundum legem Cristi. Et isto modo sanctus Petrus, Cristi apostolus, fuit Romanus pontifex, ymmo et Paulus apostolus; unde ex ethimologia ipsi fuerunt Romani pontifices, eoquod verbo et opere fecerunt spiritualem pontem Romano populo, quo mare et seculi et dampnacionis foveam poterant pertransire. Fuerunt eciam episcopi, id est suprintendentes Romani, quia supreme post Cristum tenuerunt custodiam super Romanum populum, ne, obrutus erroribus, eternaliter dampnaretur. 40 45

4° noto, quod „primus fructus“ in questionis titulo ad propositum est primus redditus decimarum vel censuum ecclesiastici beneficii divina vel humana institutione deputatus persone, que in illo beneficio primo anno sue assecucionis ecclesie legitime ministraret. Dico „divina institutione“ propter decimas, que in Lege Veteri fuerunt sacerdotibus et levitis divinitus deputate, et que et Lege gracie, in qua sacerdotes debent vivere pauperius et temperancius, non sic explicite sacerdotibus deputantur — unde Apostolus Cristi po regula ita dicit: „Habentes⁴ alimenta et quibus tegamur, hiis contenti simus“ 1^a Thimothei 6. Dico 2° „humana institutione“ propter census vel correspondens precium; quem census vel quod precium homo preter doctrinam legis Cristi explicitam persone instituende vel institute pro ministerio deputavit. 50 55

Ex isto notabili sequitur, quod nec Romanus pontifex nec persona alia debet fructus beneficii ecclesiastici recipere, nisi correspondenter ministraverit Deo et ecclesie ad hos fructus. Patet, quia omne fructuum beneficium est institutum propter Dei et ecclesie ministerium, igitur cessante ministerio cessare debet fructuum receptio. Tenet consequencia per regulam philosophicam, que dicit „ablata per se causa tollitur et effectus illius cause“ | et per regulam apostolicam „si quis⁵ non vult operari, non manducet“ 2^a ad Tessalonicences ultimo. Unde gloriatur Apostolus ibidem, dicens: „Neque⁶ gratis manducavimus panem ab aliquo, sed in labore et in fatigacione nocte et die operantes, ne quem vestrum gravaremus, sed ut nosmetipsos formam daremus vobis ad imitandum nos; nam et cum essemus apud vos, hoc denunciaabamus vobis, quoniam si quis non vult operari, non manducet“. Et patet correlarium hoc, quod qui non ministrat ecclesie per suum officium, non debet tollere fructus eius. 60 65 70

Noto iterum, quod hoc ad verbum „generaliter“ positum in titulo questionis tantum debet valere sicut hoc ad verbum „universaliter“, et debet determinare istud gerundium „reservando“ et istud verbum „distribuere“, quod sit in titulo iste sensus: Potest summus Romanus pontifex, reservando generaliter primos fructus, distribuere generaliter beneficia regnorum. Et sic includetur in titulo questionis iste sensus, quod potest summus Romanus reservare sibi primos fructus cuiuslibet beneficii ecclesiastici et dare cui voluerit quodecumque beneficium ecclesiasticum cuiuscumque regni. Et tunc queret questio ad intellectum, utrum circumscripta symonia, id est ut non committatur symonia, potest summus Roma- 75

⁴ 1. Tim. 6, 8

⁵ 2. Thess. 3, 10

⁶ 2. Thess. 3, 8—10

nus pontifex reservare sibi primos fructus cuiuslibet beneficii ecclesiastici et dare 80
cui voluerit quodcumque beneficium ecclesiasticum cuiusomque regni.

Noto ulterius, quod reservacio primorum fructuum pro assecucione ecclesiastici
beneficii non a Cristo nec ab eius apostolo Petro Romano pontifice nec ab aliquo
apostolo vel deposit sancto alio cepit originem, sed, ut narrat Cestrensis⁷ libro VII
capitulo 4, a Romano pontifice Johanne XXII. Ut dicit Cestrensis, „Johannes 85
XXII sedit annis circiter XII. Hic Sextum librum Decretalium innovavit, pluralita-
tem beneficiorum dampnavit, ita ut unico beneficio per rectorem accepto ipse
papa relictorum fructus vacancium per aliquos annos obtinuit; insuper et aliorum
beneficiorum, per mortem seu resignacionem vacancium, primos fructus sibi reser-
vavit, ita quod rector institutus taxacionem beneficii sui aut residuum acceptaret, 90
ex quo innumeri thesauri ad pape cameram devenerunt.“ Ecce origo reservacionis
fructuum unde habet ortum. Sed mirabile est, quod illius pape dampnacio plura-
litas beneficiorum ut venenum fugitur, et reservacio primorum fructuum diligen-
cius quam lex Ihesu Cristi practisatur.

155v / Suppositio sit ista: quilibet spiritualis minister ecclesie, dans potestatem 95
spiritualem ad ministrandum ecclesie alteri, tenetur ipsam dare gratis sine spe
retribucionis comodi temporalis. Patet suppositio per illud preceptum Domini
Mathei X „Gratis⁸ date.“

Ex ista suppositione sequitur, quod quilibet minister spiritualis ecclesie,
dans potestatem spiritualem pro temporali comodo, transgreditur istud mandatum 100
Domini „Gratis date“. —2° sequitur, quod quilibet habens affectum cum consensu
dare temporale comodum pro potestate spirituali, transgreditur illud mandatum
Domini „Gratis date“. Patet, quia sicut precipitur ibi gratis dare, sic consequenter
precipitur gratis accipere. Et in isto deliquit graviter Symon Magus, qui Actis
VIII pecuniam obtulit apostolis, ut acciperet potestatem inponendi hominibus 105
manus, ut acciperent Spiritum sanctum.

Conclusio 1^a: Quilibet pontifex, dans alicui spiritualem potestatem ministrandi
in ecclesiastico beneficio propter primos fructus, quos reservat, transgreditur illud
mandatum Domini „Gratis date“. Probatur: quilibet pontifex taliter faciens
inordinate commutat spirituale pro temporali et per consequens non gratis dat, 110
igitur transgreditur illud mandatum Domini „Gratis date“.

Conclusio 2^a: Quamvis licet Romano pontifici persone, probate in sanctis moribus
et sciencia et ydonee ad ministrandum ecclesie, presentate per populum vel per
principem, prebere consensum ad spirituale ministerium, tamen non licet sibi pro
huiusmodi consensu primos fructus generaliter reservare. Patet utraque pars 115
conclusionis per illud preceptum Domini „Gratis date“, nam in illo verbo „date“
implicatur prima pars conclusionis, et in illo adverbio „gratis“ implicatur 2^a pars
conclusionis. Et sic innuitur, ut detur potestas ydoneo, sed sine reservacione
comodi temporalis. Si enim fideles in temporalibus debent mutuum dare, nichil
inde sperantes, ex illo precepto Domini Luce VI „Mutuum⁹ dantes, nichil inde 120
sperantes“, quanto magis ministri Dei in spiritualibus debent dare spiritualia sine
spe retribucionis comodi temporalis! Et patet conclusio.

⁷ Cestrensis, scie. Ranulfi Higdenii Polychronicon, 1.7, c. 42 (Rerum Britannicarum Medii Aevi
Scriptores, t. 8, p. 306 (Martinus secundum Johannem Viclef, De simonia c. 5, allegat)

⁸ Matth. 10, 8

⁹ Luc. 6, 35

Conclusio 3^a: Non potest circumscrip̄ta symonia summus Romanus pontifex reservando sibi primos fructus distribuere generaliter beneficia regnorum. Fro-
 157r Romanus pontifex | reservando primos fructus distribuere generaliter beneficia 125
 regnorum, ergo questio vera. Antecedens patet sic: nam tenetur summus Romanus
 pontifex potestatem spiritualem gratis dare, ut dicit suppositio, et si dat potesta-
 tem spiritualem pro temporali comodo, tunc transgreditur mandatum Domini,
 ut dicit 1^a conclusio. Et cum illius mandati „Gratis date“ transgressio sit genera-
 liter symonia, sequitur, quod non potest summus Romanus pontifex circumscrip̄ta 130
 symonia reservando primos fructus distribuere generaliter beneficia regnorum.

Ex ista conclusione sequitur, quod generalis distribucio beneficiorum cum reservacione fructuum inseparabiliter implicat simoniam.

2° sequitur, quod distribuentes beneficia pro reservacione fructuum generaliter sunt symoniaci. 135

3° sequitur, quod questio est falsa.

Apparatus criticus

2 summus Romanus *ras.* — 120 dantes *sic codex unicus* — 125 pontifex reservando *fol. 156 deest*

Adnotatio marginalis

120 *ad verbum sperantes (m. sinister)* scilicet comodi temporalis